

Ismerjük-e gyermekeink online világát?

A Média- és Hírközlési Biztos ajánlása

Amikor néhány éve a magyarországi média hírt adott Rebecca Ann S. történetéről, aki több tucat diáklány internetes (cyber) megfélemlítésének hatására lett öngyilkos, várható volt, hogy ez a fajta sérelemokozás a magyar online világban is rövid időn belül megjelenik. Azóta a magyar média tucatnyi amerikai és nyugat-európai öngyilkosságról számolt be, továbbá egy magyarországi kísérlet is széles nyilvánosságot kapott.

Ez a fajta online jelenség, vagyis a zaklatás és a megfélemlítés a külföldi és a magyar szakemberek aggodalmát is kiváltotta. Ezért a gyermekek és a fiatalok internethasználatáról sok kutatást végeztek, többek között ilyen az Európai Bizottság Biztonságos Internet Programja által támogatott „EU Kids Online II.” elnevezésű, huszonöt országra kiterjedő felmérés, amelynek magyarországi részét az Ithaka Research Consulting nevű cég készítette. Számtalan tanulmány is napvilágot látott, mint például az *Alkalmazott Pszichológia* című folyóirat 2014/1. számában megjelentek. Közülük Mihalik Árpád, Szabó Éva, valamint Kovács Péter *Gyermekek számítógépes és internethasználatának szülői kontrollja* és Domonkos Katalin *Cyberbullying: Zaklatás technikai eszközök használatával* című tanulmányát emelem ki.

A Média- és Hírközlési Biztos megbízásából, a Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány (a továbbiakban: FTKA) megfélemlítés elleni programja keretében Parti Katalin és munkatársai készítettek felmérést a magyarországi helyzet feltárására. A felmérést egy szakiskolában és egy lakótelepi általános iskolában végezték. Azt vizsgálták, mit tudnak a szülők, tanárok és a diákok a megfélemlítésről, és ezt milyen mértékűnek tartják.

Cikkemben azt szeretném bemutatni, mekkora gyermekeink online világa, a magyar szülők mennyire ismerik ezt a világot, mitől féltik gyermekeiket az online térben, ellenőrzik-e számítógép-használatukat, illetve milyen eszközök állnak rendelkezésükre a szükséges beavatkozáshoz, és a legfontosabb: milyen magatartási szabályokat kell tudatosítaniuk gyermekeikben a biztonságos internethasználat érdekében.

Annak vizsgálatához, mekkora gyermekeink virtuális világa, a számítógépek mennyiségére és az internethasználat mértékére vonatkozó felmérések bőségesen szolgáltatnak adatokat. Internethasználat tekintetében ugyan Magyarország a maga 55 %-ával az uniós átlag (65%) alatt van, de témánk jobb megvilágítása érdekében vizsgálnunk kell gyermekeink számítógép-ellátottságát és használati szokásait is.

A 11-12 éves gyermekek 35%-ának, míg a 15-16 éveseknek 57%-ának van saját számítógépe. Közülük 54% saját szobájában, 38% nem otthon használja, ez utóbbi lehet iskolai, könyvtári gép is (Ithaka). Saját bevallásuk szerint a gyerekek 28,2%-a rendelkezik négynél több online közösségi oldallal, míg a szülők szerint ez a szám csak 8% (FTKA).

Ebből látható, hogy sem az eszközhasználatra, sem a közösségi oldalakkal való kapcsolat nagy részére nem terjed ki a szülői kontroll, illetve a szülőknek fogalmuk sincs gyermekeik online világának jelentős területéről. De vajon reális-e a szülői aggodalom, amikor gyermekeik látens online világa miatt nyugtalanok, s van-e okuk rá, hogy féltsek őket?

A gyermekeket, fiatalokat fenyegető, a közvélekedésben általánosan elfogadott veszélyek jelenvalóságát is vizsgálta az „EU Kids Online II.” felmérés, arra keresve a választ, mitől féltik a szülők gyermekeiket, és valós-e ez a félelem. Első helyen állnak a pornográf tartalmak, és egyre gyakoribbak a szexuális tartalmú üzenetek (szexting) is. Jelentős mértékű az online ismerkedés, valamint az így megismert személlyel való találkozás miatti félelem.

A szülők továbbá az olyan felhasználói oldalak látogatásától is féltik a gyermekeiket, amelyek a gyermek egészségét, pszichéjét károsíthatják, mint például a drogfogyasztásra, öngyilkosságra, anorexiára való felhívás. A felmérés szerint a 9-16 éves magyar gyerekek 16%-a találkozott már valamilyen módon (DVD-n, videón, interneten) szexuális tartalmú képpel. Az érintettek 4%-a látott naponta ilyen képeket (lthaka).

A magasabb társadalmi státuszú családok gyermekeinek 22%-a találkozott ilyen tartalmú képpel, videóval, az egykés, illetve csonka családban növekedő gyermekek 19-19%-a, szemben a kétszülős háztartásban élőkkel, ahol kevesebb, 15%-os az előfordulás (lthaka). A 2011-es adatok szerint a 15-16 éves fiúk 28%-a, a lányok 20%-a került kapcsolatba szexuális jellegű közlésekkel, üzenetekkel (szextinggel). Csonka családban élő fiatalok vagy magasabb státuszú családok gyermekei gyakrabban találkoztak ilyenekkel (lthaka).

A fenti adatokból levonhatjuk a következtetést, hogy mind a magasabb státuszú családok gyermekei, mind az egyszülős háztartásban élő vagy egyke gyerekek veszélyeztetettebbek az eszközök nagyobb számú birtoklási lehetősége, valamint a családon belüli magányosabb pozíció miatt.

A magyar gyerekek 24%-a ismerkedett már idegenekkel az interneten. A 13-16 éves fiúk 29%-a, míg az ilyen korú lányok kiemelkedően magas számban, vagyis 42%-ban személyesen is találkoztak az online ismerőssel (lthaka). Ebben a körben figyelemreméltó, hogy a saját szobában internetező 40%-a, míg a nem saját szobában internetező fiataloknak csak 27%-a találkozott interneten szerzett ismerőseivel (lthaka).

Ezek az ismeretségek legtöbbször a közösségi oldalak használatával alakulnak ki, a benne rejlő veszélyeket jól szemlélteti az alábbi eset. Egy 10 éves lány ismerkedett és levelezett az egyik közösségi oldalon. Így egy „14 éves fiúval” is, akinek egy idő után (fél)meztelen képeket is küldött. A szülők észrevették, s ettől kezdve felügyeletükkel és a rendőrség bevonásával folyt a levelezés. Kiderült, hogy a „14 éves fiú” egy 50 éves férfi, aki más gyermekeket is megkeresett már. Az eljárás folyamatban van.

Széles körben ismertek azok a történetek is, amikor a fiatal közösségi oldalán megosztja ismerőseivel a családi élet eseményeit, a számára élményt jelentő családi távolléteket, közös utazásokat, a bűnözők nagy öröme, akiknek ezután könnyű préda a felügyelet nélkül hagyott lakás. Ismeretesek a különböző „csak az egész család részvételével átvehető nyereményről” szóló értesítések is, amelyek szintén az előbbihez hasonló, kellemetlen meglepetésekkel zárulhatnak.

A különböző reklámcégek is figyelik ezeket az oldalakat, és a családi események megosztásából következtetnek a család anyagi helyzetére, fogyasztási szokásaira, majd célzott ajánlatokkal bombázzák a csodálkozó famíliát. Kockázatos felhasználói oldalakkal a magyar gyermekek 20%-a találkozott már, ezen belül gyűlöletkeltéssel 8%, önbántalmazással 6%, anorexiával 6%, továbbá drogfogyasztással és öngyilkossággal 1-1% (lthaka).

Ismeretes a bűnmegelőzéssel foglalkozó szervek előtt a különféle eszmék terjesztőinek ténykedése is. Egy fiatal közzétette, hogy szereti a füstölőket. Ezt követően egy szekta tagjai keresték meg, s próbáltak bizalmába férkőzni. Egyelőre nem világos, hogy anyagi haszonszerzés is vezette őket, vagy csak „toborzót” tartottak.

Még tevékenyebbek a szélsőséges szervezetek, akik főként fiatalokat kívánnak tagjaik közé vonni. Ha egy fiú például tankokat, háborús képeket posztol, előfordul, hogy szélsőséges eszmék képviselői keresik meg, s igyekeznek őt tagjaik közé csalogatni. Ha a szülő nem elég éber, már csak azt veszi észre, hogy jól nevelt gyermeke militáns ruházatot ölt, s agresszíven kezd viselkedni.

A fentiekén kívül súlyos lelki (és testi) károkat okozhat a Magyarországon is egyre elterjedtebb *cyberbullying*, az online térben történő zaklatás (megalázás, nevetségessé tétel, fenyegetés, kiközösítés, bántó, sértő üzenetek, kommentek, képek küldése, stb.) és a *megfélemlítés* (erőegyensúly felborítása).

Mindkét tevékenységnek jellemzője a folyamatosság, az intenzív és negatív jelleg. Ha rendszeresen anonim telefonokat kap valaki, az zaklató tevékenység, ha ez névvel történik, akkor megfélemlítés. Ugyan Huber Károly, a FTKA kuratóriumi tagja kiemelte, hogy zaklatásnak minősülnek az elhagyott kedves telefonhívásai a kapcsolat helyreállítása érdekében, megfélemlítésnek azonban nem tekinthetők, mivel a keresett fél erőegyensúlya ezekben az esetekben nem borul fel.

Az e körben tartott felmérések szerint 2011-ben a magyar fiatalok 19%-a volt kitéve zaklatásnak, ezen belül az alacsonyabb státuszú családok gyermekei közel kétszer annyian (25%-ban) éltek át zaklatást, míg a magasabb státuszú családok gyermekei mindössze 13%-ban (lthaka). Valószínűleg ezzel függ össze, hogy az egyszülős háztartásban élő – általában szerényebb anyagi helyzetű, védtelenebb – gyermekek 28%-a, míg a kétszülős családban élők 18%-a szenvedett zaklatást (lthaka).

A kortárs megfélemlítéssel kapcsolatban az FTKA felmérésének köszönhetően frissebb, pontosabb és részletesebb adatok állnak rendelkezésünkre. A megfélemlítésre vonatkozó kutatás az ismert káros következmények miatt megpróbált szembenézni és szakítani azokkal az iskolákban létező sztereotípiákkal, hogy ez a jelenség mindig is létezett, a diákcsinny kategóriájába tartozik, és – a kortársak szerint – a segítségkérés árulkodásnak számít.

A kutatások szerint a gyermekek háromszor, négyszer nagyobb arányban ismerték be, hogy részt vettek az iskolai bántalmazás bármely formájában, mint ahogy szüleik gondolták. A gyermekek saját bevallásuk szerint 21,6%-ban okoztak valamilyen testi sérelmet az iskolában, míg a szülők szerint csak 6%-uk. Sőt támadó, megszegényítő viccről 24,4%-uk tett említést a diákok közül, míg a szülők szerint ez csupán 8,6%-ban fordulhatott elő (FTKA).

Ha az anonim beszámolókat értékeljük, igen nagy az eltérés a szülők elképzelése és a gyermekek bevallása között. A szülők 10%-a szerint gyermekük nem végzett megfélemlítő tevékenységet („Az én gyerekem nem olyan!”), míg a gyermekek válaszai alapján csak 4,3%-uk tartózkodott ettől a magatartástól (FTKA).

Különösen figyelemre méltók, és a szülők beavatkozására szólítanak fel a következő adatok. Közszemlére tette más titkát az interneten, vagy megosztotta másnak a fényképét valamilyen online felületen annak engedélye nélkül: ezt mintegy háromszor annyian követték el, mint ahogy a szülők gondolták. Azt, hogy más nevében tett fel (posztolt) a világhálón bántó üzeneteket, amellyel barátai előtt lejáratta az illetőt, négyszer annyian követték el, mint ahogyan a szülők gondolták. Továbbá kétszer annyian terjesztettek pletykát osztálytársukról, mint ahogy azt szüleik feltételezték. És végül az egyik legmegdöbbentőbb vallomás szerint négyszer annyian küldtek megfélemlítő üzeneteket, mint ahogy azt a szülők gondolták (FTKA).

A fenti legfrissebb, 2014. évi felmérési adatok alapján joggal következtethetünk arra, hogy a fiatalok online világa jelentős részben ismeretlen a szülők előtt, akik azt így sem ellenőrizni, sem befolyásolni nem tudják. Márpedig, ha a zaklatás, megfélemlítés folyamatát a célszemély, annak szülője vagy tanára, sőt az elkövető

szülője nem szakítja meg, az számos negatív következménnyel járhat. Demeter Katalin, az ELTE Társadalomtudományi Tanszékének oktatója rámutatott arra, hogy a szorongás a célszemélyből depressziós tüneteket vált ki, és az egyik legsúlyosabb következmény, az öngyilkosságba menekülés okozójává válhat.

A zaklatott gyermek előbb-utóbb elfogadja kiszolgáltatott helyzetét, állandó „készenléti állapotba” kerül, amely megterheli pszichéjét, iskolai teljesítménye romlik, és mindez pszichoszomatikus megbetegedéssel is járhat. A kutatásokból az is kiderül, hogy a passzív stratégia (tagadás, elkerülés, belenyugvás, önmaga hibáztatása) csak egy ideig állíthatja meg a zaklatást, megfélemlítést, de a problémát nem oldja meg. Ehhez aktív beavatkozás szükséges a szülők, tanárok, de a diáktársak részéről is, ugyanis ahol a kívülállók a zaklatókat támogatják, kiemelkedően magas az áldozattá válás valószínűsége.

A zaklatók, megfélemlítők jellemzően agresszíven viselkednek kortársaikkal és a felnőttekkel szemben egyaránt, gyakran fizikai és verbális bántalmazók is. Esetükben ritka a szülői ellenőrzés, és jellemző a családon belüli fizikai bántalmazás. A zaklató személyiség kevésbé toleráns, hajlamos kritizálni osztálytársait, tanárait, de feltehetően szüleit is.

Természetesen foglalkoznunk kell azzal, hogyan kerülhetünk közelebb gyermekünk online világához. Mindenekelőtt úgy, hogy gyermekünket magunk vonjuk be ebbe a világba, majd folyamatosan kontrolláljuk online tevékenységét. Az „EU Kids Online II.” kutatás magyarországi felméréséből vettem az alábbiakban ismertetett adatokat: E szerint a 8-10 éves gyermekek 41%-a külön, 31%-a szüleivel közösen internetezik, és magas, 75% azon szülők aránya, akik elbeszélgetnek gyermekeikkel az interneten folytatott tevékenységekről.

Bizony fontos, hogy a szülő is minél nagyobb biztonsággal forogjon az internet világában, ugyanis a magabiztos tudással rendelkezők közül több mint kétszer annyian beszélgetnek gyermekükkel arról, mit kell tenniük, ha felháborító, bántó tartalommal találkoznak, mint azok a szülők, akik maguk nem interneteznek. Továbbá ugyanilyen mértékben adnak tanácsot, hogyan viselkedjen gyermekük másokkal az interneten. Sőt, közülük háromszor annyian adnak tanácsokat az internet biztonságos használatával kapcsolatban, mint a nem internetező szülők.

A kutatási csoportban szereplő szülők 27%-a nem használt internetet, és a megkérdezett gyermekek 20%-ának szülője általánosságban sem beszélt velük arról, mi a teendő zavaró tartalmak esetén. A megfelelő, magas szintű ismeretekkel rendelkező szülők 52%-a ellenőrzi gyermeke otthoni internethasználatát. Természetesen a barátok is segíthetnek a biztonságos internetezésben. A mintában szereplő gyerekek 24%-a kapott baráti segítséget a felháborító, nyugtalanító tartalmak elleni védekezésben, 68%-a a technikai nehézségek leküzdésében.

Igen hasznos, hogy a kutatás arra is kiterjedt, milyen segítséget kaphatnak a gyerekek tanáraiktól, illetve más személyektől. Rokonok (nagyszülő, nagybácsi stb.) a gyerekek 47%-ának nyújtottak segítséget, de mindössze 15%-uk kapott olyanoktól segítséget, akiknek feladatuk lenne, hogy az internettel kapcsolatban adjanak tanácsot. Ezzel szemben a gyerekek a könyvtárosoktól is kaptak segítséget és igen örömdetes, hogy ifjúsággal foglalkozók és egyházi munkatársak is szerepelnek az internethasználatot segítők között.

Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy a gyermekek 36%-a soha senkitől nem kapott tanácsot, hogyan használja biztonságosan az internetet. Ha ezt a számot annak tükrében nézzük, hogy milyen mértékű a magyarországi internethasználat és a számítógép elterjedtsége, valamint hogy a gyermekek 16 éves korukig biztosan iskolába járnak, ahol mindenütt van már számítógép, internet, rendszergazda, belátható, hogy e téren jelentős tennivalója van a szülőknek, tanároknak, s mindenkinek, aki gyermekekkel, ifjúsággal foglalkozik, vagy alakítója a hírközlési, oktatási szabályozásnak.

Az általam leglényegesebbnek tartott szülői közreműködés (szülői bevezetés az online világba, közös internetezés, folyamatos kontroll, magatartási szabályok megbeszélése, melyeknek a nevelés részévé kell válniuk) mellett technikai eszközök és oktatóközpont is segítheti a gyermekek, fiatalok biztonságos online világának alakítását, befolyásolását. Ugyanilyen fontosnak tartom, hogy az iskolai osztályfőnöki óra, az etika vagy hitoktatás keretében a tanárok, hitoktatók beszéljenek a helyes, a gyermekek védelmét szolgáló és mások személyiségét tiszteletben tartó online tevékenységről. Az internethasználat terjedése indokolja, hogy az iskolai vagy külön szabályzatban – már az általános iskolában is – jelenjék meg az oktatási intézmény részéről elvárt, erre vonatkozó magatartás.

A technikai eszközök körében megemlítem, hogy 2014. július 1-jétől az internetszolgáltatók kötelesek biztosítani a kiskorúak védelmét célzó, magyar nyelvű, könnyen telepíthető és használható szoftvert (szűrőszoftvert), illetve annak honlapjáról való ingyenes letölthetőségét és díjmentes használatát. A káros tartalmak bejelentésére szolgál a www.internethotline.hu oldal, ahol a bejelentett panaszokat a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság munkatársai fogadják, elemzik és segítenek abban, hogy a kifogásolt tartalom minél hamarabb eltűnjön az internetről.

Külföldi szerveren lévő tartalom esetén is van lehetőség a szerver országa szerinti *hotline*-t értesíteni. A *hotline*-ok elérhetősége: <http://www.inhope.org/gns/report-here.aspx>. Adatvédelmi jogsértések esetén, amikor személyes adatokkal (név, cím, telefonszám stb.) éltek vissza, kérhető a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság eljárása is (cím: 1125 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 22/c, telefon: +36 (1) 391 14 00; fax: +36 (1) 391 14 10; e-mail: ugyfelszolgalat@naih.hu; web: <http://naih.hu/>).

A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által létrehozott Bűvösvölgy médiaértés-oktató központjában pedig szakképzett animátorok vezetik rá a gyerekeket arra, hogyan tudják tudatosan és biztonságosan használni az internetet és „okos” eszközeiket (www.buvosvolgy.hu).

Budapest, 2015. április 10.

dr. Bodonovich Jenő s.k.
média- és hírközlési biztos